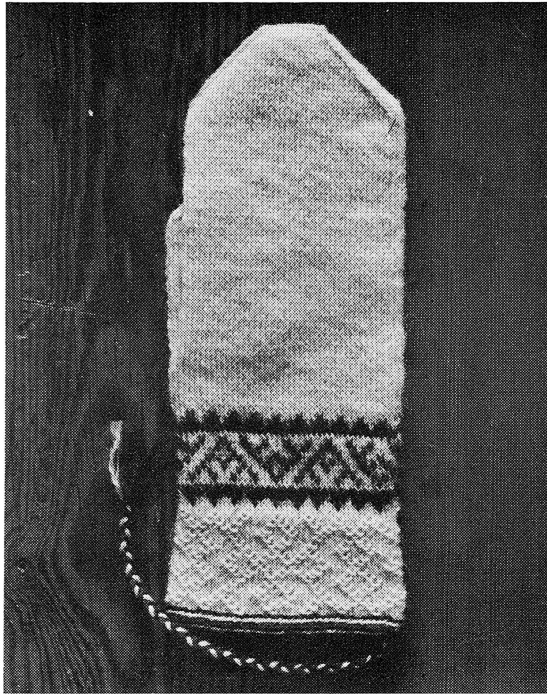

”Gärder i Flenum”

I äldre tider var fäbodlivet nödvändigt för sollbyggarna och deras husdjur. Det fanns ingen möjlighet att samla så mycket foder på ön så det räckte året runt. För att överleva gällde det att ha så många djur som gårdsfolket orkade med. Det blev både till mat och kläder och allt togs tillvara. Då fanns inga avfallsproblem.

Varje hushåll hade två till tre fäbodlar. Det var hemfäbodlar, långfäbodlar och några som var ett mellanting som t ex Flena. Hemfäbodarna som låg i ett bälte närmast Siljan hade ungefär samma uppsättning av byggnader och redskap som gårdarna på ön. De textila redskapen var också desamma, även vävstolar fanns. I hemfäboden vistades folk med djur under våren och på hösten fram mot jul.

Långfäbodarna låg längre västerut på skogen. Karaberg längst bort mot Järna rå var långfäbod till hemfäboden Ryssa, Säxa till Gesunda, Lindan till Mångberg o s v. Dessa hade ingen odlad jord men här utnyttjades skogsbetet då det var som saftigast. Det var flera hushåll om varje stuga och en vallkulla kunde ha hand om djuren åt flera hushåll. För det mesta var ”gäskaller” där ensamma. I långfäboden var det mer primitivt än i de andra fäbodarna.

Vante i tvåändsstickning.

Kullorna hade då de gick i skogen tre olika väskor eller påsar: sturkuppen, i den medfördes maten, slätjkuppen med en blandning till djuren, salt, "såder" och lite mjöl. I lidukuppen förvarades "gården", sömnaden eller tvåändsstickningen. Mycket av de gamla, vackra textilierna som finns på våra hembygdsgårdar och museer har förfärdigats under vallningen och på "sovoln" med idisslande kor, får och getter som i en häktring runt om. "Åtet" hölls på avstånd med röken från en liten eld. Tiden i långfäboden var den ljusaste på året och därmed den lämpligaste för att sy alla de vackra sömmarna på halskläden, fyrkantskläden och brudgumsskjortor. Förr i tiden kläddes de döda i sina finaste plagg och under en tid hamnade mycket på tippen vid alltför noggrann städning. Man förundras över de fina sömmarna, sydda med hemspunnen lintråd, på linväv helt producerad på den egna torvan. De syddes utan de hjälpmedel, elljus och förstoringsglas, som vi håller oss

med. En kniv skulle alltid finnas i lidukuppan för att samla vidjor lämpliga att göra träggar av till djuren, och till kvastar och vispar. Pengar var det ont om och allt som gårdens folk kunde tillverka själva skulle de göra. Det var en nödvändighet under naturahushållningens tid.

Flena fäbod beboddes under några veckor mellan vistelserna på hemfäboden och långfäboden. Det fanns odlad jord men även mycket hackslog och ”ängen och fäll” här och var i skogen. Det som växte innanför gårdsgården sparades och kördes hem under vintermånaderna och en del användes till hästfoder under plöjning och såning. Ved och ”umbor” skulle också köras hem till fäboden.

Jag minns att på 30-talet slagtröskades sista gången i Flena. Det hade upphört några år tidigare men grönfodret råkade bli för gammalt så det fick stå tills det mognat till säd. Ingen väg fanns så det gick att köra det hem till Soll, men det gällde att ta rätt på knoppen så inte den blev råttmat.

Bakugn har funnits i varje stuga och 1945 gräddades tunnbröd för sista gången i Smisgårdens bakugn. Potatis odlades och förvarades i källaren över vintern. Mjölet var enklare att frakta på släpan än tunnbröd. Det året byggdes vägen mellan Mångberg och Flena. Dessförinnan hade vi åkt med häst och trilla till Svänbacken och sedan lastat över till släpan. Kvinnfolken satt alltid med stickningen då de åkte efter häst. Med bilvägen förändrades mycket av fäbodlivet.

Smis Anna berättar att i deras gård i Flena som är den bäst bevarade och som inte genomgått så många arvskiten, finns både spinnrock, härväl och bandstol. Jag minns även att Ålmas Kari brukade växtfärga.

På 30- och 40-talen var det fyra hushåll med djur i södra Flena. Fåren gick på Flenberget under tre sommarmånader och gjorde ibland ofog och kröp genom Lövbergs gårdsgårdar. Vi brukade turas om att gå till skogen med djuren. Uppe tidigt och mjölkade för att komma iväg innan solen blev för het och bromsarna (övdalskaller å sturbrymsjer) kom i farten. Vi hade stickning, virkning eller sax och mattor med oss. Under de heta och torra krigssomrarna tog vi löv och gräs i säckar. Då sprutades inte mot sly och markberedningen gjordes med klövar och mular och man kunde dricka bäckvatten utan att tänka på gifter.

Ibland gjorde vi en ”gäsla” längre bort till Umsi nerlagda fäbod på andra sidan Flenberget. Korna tyckte visst att det var något extra att gå den gamla fäbodvägen som rundade berget i söder. Nu är den totalt för-

svunnen genom Storas stora kalhygge och markberedning som inte tagit någon hänsyn till en gammal buförsväg. Vi brukade förutom lidukuppan ha kaffepannan med oss och stanna tills komagarna var fullproppade av "sjonet" som växte som en matta på den gamla vallen. Sällan hade vi klockan med oss men korna verkade att ha inbyggda klockor. Mot kvällningen radade kor och kalvar upp sig som en karavan och gick lugnt och stilla hem till Flena. De som stannat på fäboden passade på att kärna, ysta, koka mysu, ibland tjockmysu och mysissmörsvåst. Efter hemkomsten åt vi tillsammans hos den hemmavarande, ibland mysuklabber, men det jag minns bäst var Åll-Annas "tjöt å päron", kött saltat på gammalt sätt och kokt med potatis och kålrötter. Till detta tunnbröd, fäbodsmör och tjinnsstjyr*. Godare kunde man inte önska sig.

Svarv Else Jönsson

*kärnmjök